

УДК 81.37

Голубовська І.О., д.ф.н., проф.; Жалай В.Я, к.ф.н., доц.;
Биховець Н.М., к.ф.н., с.н.с.; Линник Т.Г., к.ф.н., с.н.с.;
Пархоменко А.Ф., к.ф.н., доц.; Рахманова І.І., доц.;
Рубашова Л.М., к.ф.н., доц.

УКЛАДАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІСТЬ РЕЄСТРОВИХ СЛІВ-ТЕРМІНІВ, ДИСКУРС СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ ТА НАПРЯМКИ МАЙБУТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

The most important factor for compiling any dictionary is to address the issues of the 1) registry and categories of entry terms, 2) optimal number of entries, 3) structure and content of the entry. Another important issue is the fact that a dictionary of linguistic terms belongs to the category of encyclopedia. Therefore, it is important to determine the appropriate level of "encyclopedicity" of a dictionary of linguistic terms or any other terminological dictionary. Terminological dictionary/encyclopedia can be considered a "data base" of microtexts interpreting the meaning and communicative nature of entries. The article also analyzes probable trends in future research.

Key words: addressee of a dictionary, anthropocentric linguistics, anthropocentrism, acronym, sectoral terminological system, concept, conceptual capacity, corpora analysis, discourse of a dictionary entry, lexicographic discourse, microtext, metalanguage, metadata, tag, semantics, pragmatics, subjectivity, thematic and modal cohesion, multimedia, multimodality.

Наиболее весомым фактором для создания словаря является решение вопросов 1) реестра и категорий реестровых слов-терминов, 2) оптимального количества реестровых слов-терминов, 3) структуры и содержания словарной статьи. Другим важным аспектом является то, что словарь лингвистических терминов входит в категорию терминологических /энциклопедических словарей. Поэтому, важно определить необходимый уровень "энциклопедичности" словаря лингвистических терминов, или других терминологических словарей. Терминологический/энциклопедический словарь можно считать "банком" микротекстов. В статье также анализируются направления будущих исследований.

Ключевые слова: адресат словаря, антропоцентрическая лингвистика, антропоцентризм, акроним, отраслевая терминосистема, концепт, концептуальная емкость, корпусный анализ, дискурс словарной статьи, лексикографический дискурс, микротекст, метаязык, метаданные, тэг, семантика, прагматика, субъективность, тематическая и модальная целостность, мультимедийность, мультимодальность.

Найбільш вагомим фактором для створення словника є вирішення питань 1) реєстру та категорій реєстрових слів-термінів, 2) оптимальної кількості реєстрових слів-термінів, 3) структури та змісту словникової статті. Іншим важливим аспектом є те що словник лінгвістичних термінів входить до категорії термінологічних/енциклопедичних словників. Отже, важливо визначити необхідний рівень "енциклопедичності" словника лінгвістичних термінів, або ж інших термінологічних словників. Термінологічний/енциклопедичний словник можна вважати "банком" микротекстів, які тлумачать значення та комунікативну спрямованість термінів. В статті також аналізуються напрями майбутніх досліджень.

Ключові слова: адресат словника, антропоцентрична лінгвістика, антропоцентризм, акронім, галузева терміносистема, концепт, концептуальна ємність, корпусний аналіз, дискурс словникової статті, лексикографічний дискурс, микротекст, метамова, метадані, тег, семантика, прагматика, суб'єктивність, тематична та модальна цілісність, мультимедійність, мультимодальність.

© Голубовська І.О., Жалай В.Я, Биховець Н.М., Линник Т. Г.,
Пархоменко А.Ф., Рахманова І.І., Рубашова Л.М., 2012

Питання актуальності створення нового словника-довідника лінгвістичних термінів на базі української мови ґрунтовно викладені в статті В.Я. Жалає, Н.М. Биховець, Т.Г. Линник, А.Ф. Пархоменко, І.І. Рахманової, Л.М. Рубашової "Сучасна термінографія і принципи створення нового словника-довідника української лінгвістичної термінології" [2]. Також, у цій статті наводиться вичерпний перелік різноманітних словників та теоретичних й прикладних праць, різною мірою дотичних до проблем термінографії загалом та укладання термінологічних словників зокрема.

Актуальність нового словника-довідника пов'язується з цілим рядом чинників, серед яких недостатня кількість новітніх словників лінгвістичної термінології та відсутність словника, який би дозволив його користувачеві не лише отримати довідку про співвідношення з терміном наукове поняття, а й мати змогу співвіднести український термін з термінами в інших мовах і уникнути хибного розуміння у разі наявності міжмовної омонімії. Такий словник може стати в нагоді не лише мовознавцям, а й фахівцям із суміжних наук. Крім того, створення нового словника-довідника лінгвістичних термінів, може дати імпульс створенню термінологічних словників з інших галузей знання на базі української мови. Це досить складне, відповідальне, але необхідне завдання, спрямоване на розвиток та вкорінення української мови й уведення її у глобальний контекст.

Перед укладачем словника лінгвістичних термінів постає низка викликів. Найвагомішим фактором для успішного створення словника є вирішення питань 1) реєстру та категорій реєстрових слів-термінів, 2) оптимальної кількості реєстрових слів-термінів, а також 3) структури та змісту словникової статті, що дає можливість з'ясувати особливості концептуальності реєстрових слів-термінів в контексті дискурсу словникової статті.

Іншим важливим аспектом є те, що словник лінгвістичних термінів входить до категорії спеціальних словників, які складають широкий діапазон термінологічних та енциклопедичних словників. Отже, важливо визначити необхідний рівень "енциклопедичності" словника лінгвістичних термінів, як й інших термінологічних словників.

У даній статті ми виходитимемо з того, що термінологія – це: сукупність термінів, тобто слів або словосполучень, що позначають специфічні поняття (концепти) певної галузі науки, техніки чи мистецтва (у даному конкретному випадку – лінгвістики), а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові. Від загальноживаних слів терміни відрізняються точністю семантичних меж та контекстами застосування.

Галузеві термінології (тобто сукупності термінів конкретних галузей) є терміносистемами, або термінологічними системами. Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають множинам термінів системного характеру:

- логічними зв'язками (якщо між поняттями певної науки існують системні логічні зв'язки – а вони є в кожній науці, – то терміни, які називають ці поняття, мають теж бути системно пов'язаними);

- мовними зв'язками (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями конкретної природної мови, а, відповідно, їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноновживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, граматичні тощо).

Як відомо, основними способи творення термінів є:

- зміна значення слова загальноновживаної мови;
- творення неологізмів шляхом словотвору з питомих коренів та інших морфологічних компонентів, що часто набирає форми кальок з іноземних мов;
- словотвір, при якому поєднуються питома та запозичені елементи;
- прямі запозичення з інших мов;
- словотвір за допомогою морфологічних елементів грецької та латинської мов,

Термінологія у кожній науковій чи виробничій сфері є терміносистемами зі своїми специфічними зв'язками. Через це, а також для практичних і дослідницьких цілей, термінологія представлена в окремих галузевих термінологічних словниках.

Вивченням термінів та терміносистем займається термінознавство – наука, що вивчає спеціальну лексику з точки зору її типології, походження, форми, значення і функціонування, а також використання, упорядкування і творення. Ці аспекти вивчення спеціальної лексики допомагають окреслити напрямки дослідження дискурсу словникової статті.

Нині у термінознавстві можна виділити ряд незалежних напрямків дослідження. У першу чергу слід назвати теоретичне термінознавство, яке вивчає закономірності розвитку та вживання спеціальної лексики. В контексті укладання термінологічних словників важливим видається прикладне термінознавство, яке займається встановленням практичних принципів та рекомендацій щодо компенсації відсутності окремих термінів; їх оцінкою, описом, редагуванням, упорядкуванням, створенням, перекладом і використанням. Процес створення термінологічних словників поєднує принципи як теоретичного, так і прикладного термінознавства. Загальне термінознавство вивчає найзагальніші якості, проблеми і процеси, що стосуються спеціальної лексики, а галузеве термінознавство займається вивченням спеціальної лексики і понять, які належать до окремих сфер знань та їх відбиття в конкретних мовах. Не менш важливим є типологічне термінознавство, яке займається порівняльним дослідженням особливостей окремих термінологій з метою визначення спільних рис та відмінностей окремих терміносистем, а також, порівняльне термінознавство, яке, в свою чергу, займається порівняльним вивченням спільних та відмінних рис лексики різних мов, наприклад української та англійської, французької, німецької тощо. Семасіологічне термінознавство становить для нас інтерес тим, що воно займається вивченням проблем, пов'язаних із семантикою спеціальних лексем, зміною значень і різноманітними семантичними явищами – полісемією, омонімією, синонімією, антонімією і т. д. Ономасіологічне термінознавство цікавить нас тому, що воно вивчає структурні форми спеціальних лексем,

займається процесом найменування спеціальних понять та вибором оптимальних форм найменування. Історичне термінознавство вивчає історію термінів та терміносистем для того, щоб виявити тенденції їх утворення та розвитку, що, в свою чергу, дозволяє дати рекомендації стосовно їх упорядкування. Для дослідника воно цікаве тоді, коли проводяться паралелі, наприклад, між українськими термінами та термінами з інших мов, а також тоді, коли походження того чи іншого терміну може часом підказати значення та доцільність його вживання. Функціональне термінознавство пов'язане з вивченням сучасних функцій терміну в різних текстах та ситуаціях професійного спілкування і підготовки спеціалістів, а також досліджує особливості використання термінів в мові і комп'ютерних системах.

На сучасному етапі формується ряд нових напрямків, серед яких варто зазначити когнітивне, або гносеологічне термінознавство, яке займається дослідженням ролі термінів у науковому мисленні. Як самостійні розділи термінознавства можна розглядати також термінознавчу теорію тексту – ця теорія займає проміжну позицію між термінознавством і власне теорією тексту, займаючись питаннями типології текстів, що містять термини, термінологічним аналізом тексту і текстовим аналізом терміну, а отже, є важливою в процесі викладання іноземних мов для спеціальних цілей. Для нашого дослідження термінознавча теорія тексту важлива також з огляду на створення дискурсу словникових статей.

Термінознавство тісно пов'язане з термінографією як галуззю науки, що зосереджена на визначенні теоретичних та практичних принципів укладання словників спеціальної лексики. Іноді термінографія розглядається як розділ термінознавства. Питання термінознавства і питання термінографії завжди були актуальними. Наприклад, ще в першій половині 19 сторіччя 64 словники було опубліковано у Великій Британії після публікації Johnson's Dictionary в 1755, і ще 30 словників з'явилося після укладання словника Вебстером (1806). Всі вони були словниками загальної лексики; на додаток, було опубліковано понад 200 спеціалізованих словників і глосаріїв та понад 30 енциклопедій [15, с. 82]. Ці факти свідчать про те, що укладачі поставали перед необхідністю адекватно реагувати на виклики часу у зв'язку зі зростаючими потребами в знаннях та пов'язаних з ними термінології в контексті промислової революції та поступу в науці та медицині. Потреби ці не зменшилися і на сучасному етапі: 80-і роки 20 сторіччя засвідчили новий словниковий бум: "More than any other domain of the English language study, the compilation of dictionaries has been aided and stimulated by the availability of computer techniques and electronically stored collections of texts" [15, с. 438]. Така тенденція зберігається і дотепер. Актуальність укладання нових і різних словників не зменшується; словників та енциклопедій ніколи не буде замало. Як вже зазначалося вище, укладання будь-якого словника загалом, та термінологічного словника зокрема, потребує вирішення низки питань, серед яких важливими є питання реєстру та категорій реєстрових слів, їх відбору, оптимальної кількості реєстрових слів, структури і змісту словникової статті в контексті концептуальності реєстрових слів-термінів та дискурсу словникової

статті, оскільки вибір того чи іншого реєстрового слова-терміна та створення відповідної словникової статті, яка тлумачитиме цей термін, залежатиме також і від того, у рамках якого аспекту термінознавства – теоретичного, прикладного, загального, типологічного, порівняльного, семасіологічного, ономасіологічного, історичного, функціонального, чи когнітивного/гносеологічного тощо, або ж в контексті яких системних сполучень царин термінознавства, можна дати визначення того чи іншого терміну.

У статті В.Я. Жалая, Н.М. Биховець, Т.Г. Линник, А.Ф. Пархоменко, І.І. Рахманової, Л.М. Рубашової "Сучасна термінографія і принципи створення нового словника-довідника української лінгвістичної термінології" [2] є посилання на конкретні термінологічні та енциклопедичні словники, теоретичні праці та прикладні посібники й довідники, он-лайніві ресурси (Див. Бібліографію до статті (с. 24–27), зокрема особлива увага приділяється словнику лінгвістичних термінів О.С. Ахманової [1] та детально й критично аналізується реєстр даного словника.

Першим питанням, яке постає в процесі створення словника української лінгвістичної термінології, є питання того, яким же все-таки має бути реєстр термінологічного словника та які категорії реєстрових слів мають включатися до такого термінологічного словника?

Розглянемо деякі приклади реєстрових слів та їх тлумачення в словнику О.С. Ахманової [1]:

Наприклад:

"МЕДИОПАССИВ (средне-страдательный залог) *англ.* medio-passive, *фр.* médio-passif, *нем.* Mediopassiv (um), *исп.* medio-passivo. Разновидность латинских глаголов, у которых формы страдательного залога имеют возвратное значение, т=> *Лат.* lavari, moveri, exerceri, purgari". Стосовно цього терміну виникає питання, наскільки він є актуальним для словника української лінгвістичної термінології. Посилання на латину, або інші мови, які можуть пояснити походження та значення термінів, були б виправданими, якби вони давалися послідовно щодо кожного реєстрового слова-терміну.

Після терміну "МЕДИОПАССИВ" в словнику О.С. Ахманової йде прикметник "МЕДИОПАССИВНИЙ" *англ.* medio-passive. *Прил.* к медиопассив *Медиопассивное окончание. Медиопассивный перфект.*" В даному випадку виникає питання, чи потрібен цей прикметник в якості реєстрового слова взагалі, адже це підреєстрове слово; отже, абсолютно очевидно, що від іменника *медіопасив* можна утворити прикметник *медіопасивний*, і цей прикметник не має концептуальної ваги, а його сполучення з іншими термінами *медіопасивне закінчення, медіопасивний перфект* тощо не створює концептуальну одиницю, адже він може сполучатися й з іншими термінами. Також, немає нічого унікального й у сполучуваності. Для розуміння значення й уживаності цього прикметника достатньо базових знань принципів словотворення.

Або ж візьмо реєстрову одиницю в словнику О.С. Ахманової "МЕДІЕННИЙ ТЕМП РЕЧИ *см.* темп речи". Чи не логічніше було б дати в

якості реєстрової одиниці *темп речи*, а в словниковій статті навести приклади розширення концепту *темп речи*, включно з прикметником *медленный*.

Подібні зауваження можна зробити також і стосовно реєстрового слова "МЕЛОДИЧЕСКИЙ *англ. melodic. Прил. к мелодика*". Абсолютно очевидно, що прикметник *мелодический* утворюється як від іменника "мелодика", як і від іменника "мелодия". В той же час словник під редакцією О.С. Ахманової не містить прикметника *мелодичный*, який також утворюється від іменника "мелодия".

Ми також можемо задати питання, чи потрібна в словнику лінгвістичних термінів реєстрова одиниця "МЕРТВЫЕ СЛОВА", яка міститься в словнику під редакцією О.С. Ахманової, і чи повністю роз'яснює значення цього терміну власне словникова стаття у зазначеному словнику: "МЕРТВЫЕ СЛОВА" (пассивные слова) *англ. dead words, фр. mots morts*. В китайському мові слова с именным значением; *сп. живые слова*". Крім того, навряд чи додають науковій чи практичній ваги спорадичні посилання на мови на кшталт китайської. Система посилань на інші мови і принципи вибору цих мов мають бути послідовними і універсальними щодо абсолютно всіх реєстрових слів-термінів.

Що ж стосується реєстрової одиниці "НАГРУЗКА ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ см. функциональная нагрузка", можливо, більш логічним був би підхід, коли б ми зробили реєстровою одиницею слово "нагрузка" (*навантаження*), а в словниковій статті навели б приклади і тлумачення всіх релевантних сполучень. Або ж "НАРИЦАТЕЛЬНОЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ см. существительное" – чи не ефективніше було б вибрати в якості реєстрової одиниці термін "существительное" (*іменник*), а в словниковій статті описати відповідні сполучення. Або ж, можливо, було б доцільно доповнити словник терміном "нарицательность" (*загальність, номінальність*). Те ж саме стосується й таких одиниць, як "НАРОДНАЯ ЭТИМОЛОГИЯ см. этимология" та "НАРОДНОПОЭТИЧЕСКАЯ РЕЧЬ см. речь".

У контексті укладання словника української лінгвістичної термінології логічним видається впорядкування назв лінгвістичних дисциплін. Видається доцільним визначення в якості реєстрових слів – концептуальних термінів – назв дисциплін, наприклад: "стилістика", а словникова стаття має тлумачити всі аспекти/галузі стилістики: *когнітивна стилістика, функціональна стилістика, історична стилістика, стилістика тексту* тощо.

Таким чином, кожна реєстрова одиниця-термін матиме концептуальний характер й означатиме науковий концепт. Концептуальність реєстрових одиниць має стати засадничим принципом укладання словника української лінгвістичної термінології. Можливо, варто говорити про терміни з більш загальним та більш конкретним ступенями абстракції. Важливою є також наявність видо-родових відношень. Термінологічний словник по своїй суті є енциклопедичним словником.

При укладанні термінологічного словника виникає питання, наскільки великим має бути словник, якою є оптимальна кількість реєстрових слів. Чи

можливо укласти всеосяжний універсальний термінологічний словник з максимально можливою кількістю реєстрових слів-термінів? Надсловник /Superdictionary? [15, с. 119] Мабуть – ні. Чи потрібен такий всеосяжний універсальний термінологічний словник з максимально можливою кількістю реєстрових слів-термінів? Також, мабуть, ні. Можливо укласти словник термінів з дуже складної тематики, який міститиме не так вже й багато термінів, але всі терміни будуть концептуально місткими.

Наприклад, відомий фізик Стівен Хокінг, автор наукової книги – бестселера "A Brief History of Time" ("*Стисла історія часу*"), всю історію та суть категорій часу та простору виклав, використавши всього 71 термін [16]. Терміни "absolute zero" (*абсолютний нуль*), "acceleration" (*прискорення*), "anthropic principle" (*антропний принцип*), "antiparticle" (*античастинка*), "atom" (*атом*), "big bang" (*великий вибух*), "big crunch" (*велике стискання*), "black hole" (*чорна діра*), "Casimir effect" (*ефект Казіміра*): "chandrsekhar limit" (*межа Чандрасекхара*), "conservation of energy" (*збереження енергії*), "coordinates" (*координати*), "cosmological constant" (*космологічна константа/постійна величина*), "cosmology" (*космологія*): "dark matter" (*темна матерія*), "duality" (*двоїстість*), "Einstein-Rosen bridge" (*міст Ейнштейна-Розена*), "electric charge" (*електричний заряд*), "electromagnetic force" (*електромагнітна сила*); "electron" (*електрон*); "electroweak unification energy" (*електрослабка енергія об'єднання*), "elementary particle" (*елементарна частинка*), "event" (*подія*): "event horizon" (*горизонт подій/радіус чорної діри*), "exclusion principle" (*принцип виключення*), "field" (*поле*), "frequency" (*частотність/повторюваність*), "gamma rays" (*гамма-промені*), "general relativity" (*загальна теорія відносності*), "geodesic" (*геодезична пряма/найкоротший шлях*), "grand unification energy" (*велике об'єднання енергії*): "grand unified theory" (*теорія великого об'єднання*), "imaginary time" (*уявний час*), "light cone" (*світловий конус*), "light-second (light-year)" (*світлова секунда (світловий рік)*), "magnetic field" (*магнітне поле*), "mass" (*маса*), "microwave background radiation" (*реліктове випромінювання/мікрохвильове фонове випромінювання*), "naked singularity" (*гола сингулярність*), "neutrino" (*нейтрино*), "neutron" (*нейтрон*), "neutron star" (*нейтронна зірка*), "no boundary condition" (*стан безмежності*), "nuclear fusion" (*ядерний синтез*), "nucleus" (*ядро*), "particle accelerator" (*прискорювач часток*), "phase" (*фаза/черга*), "photon" (*фотон*), "Planck's quantum principle" (*квантовий принцип Планка*), "positron" (*позитрон*), "primordial black hole" (*первинна чорна діра*), "proportional" (*пропорційний*), "proton" (*протон*), "pulsar" (*пульсар*), "quantum" (*квант*): "quantum chromodynamics" (*квантова хромодинаміка*), "quantum mechanics" (*квантова механіка*), "quark" (*кварк/фундаментальна частка*): "radar" (*радар*), "radioactivity" (*радіоактивність*), "red shift" (*червоне зміщення*), "singularity" (*центр чорної діри/сингулярна точка*) "singularity theorem" (*теорема сингулярності*), "space-time" (*простір-час/чотиривимірний простір*), "spatial dimension" (*просторовий вимір*), "special relativity" (*спеціальна теорія відносності*), "spectrum" (*спектр/діапазон*), "spin"

(спін/итопор/кружляння), "stationary state" (рівноважений стан), "string theory" (теорія струн), "strong force" (потужна сила/сильна взаємодія), "uncertainty principle" (принцип невизначеності), "virtual particle" (віртуальна частинка), "wave/particle duality" (дуалізм хвилі/частинки), "wavelength" (довжина хвилі), "weak force" (слабка сила), "weight" (вага), "white dwarf" (білий карлик (тип зірки)), "wormhole" (червоточина/кратова нірка/тунель в просторі) [16, с. 183–187] утворюють концептуальне поле часу. Можливо на сучасному відтинку часу Стівен Хокінг доповнив би цей перелік термінами "large hadron collider" (великий андронний колайдер) та "Higgs boson" (бозон Хіггса), які з'явилися в результаті останніх наукових досягнень.

Як бачимо, важливою є не стільки кількість, скільки концептуальна ємність реєстрового слова-терміна, хоча існує також думка, що місткість терміна не завжди може бути аргументом на користь його включення в словник. Вибір реєстрових слів залежить від адресата словника. Видається доцільним, щоби реєстровим словом був власне концепт. Термін *концепт* пов'язаний з антропоцентричною парадигмою мовознавства і когнітивно-прагматичною методологією й існує поряд з такими ключовими поняттями, як "дискурс", "картина світу" тощо, для репрезентації світоглядних, інтелектуальних та емоційних інтенцій особистості, виражених у її витворах – текстах. Використання концептів означає високу ступінь розуміння й узагальнення способів, закономірностей взаємодії мови, свідомості і культури, розширює рамки змістовного аналізу мовних явищ та сприяє значній глибині та ефективності семантичних досліджень. Концепт є категорією когнітології, лінгвокультурології та психолінгвістики. Вочевидь і словник української лінгвістичної термінології, де реєстрові слова-терміни є концептами, матиме когнітивну, лінгвокультурологічну та прагматичну спрямованість, що виражатиметься в словниковій статті, ілюстративних прикладах, які, в свою чергу орієнтуватимемося на певного адресата (див. також [6]).

Словникові статті до термінів, вибраних Стівеном Хокінгом, написані простою мовою; автор виходить з того, що знання технічних термінів не є заздалегідь передбачуваними: простіші чи більш знайомі терміни, за правило, передують більш складним, або ж новішим термінам. Наприклад, у фразі: "in certain packets that he called quanta" слово "packet", як більш просте та знайоме читачам передеє слову "quantum", що є більш технічним за значенням та складним для розуміння терміном [17]. Проте, самі словникові статті містять терміни, які можуть потребувати свого тлумачення, а отже розраховані на певний високий інтелектуальний рівень користувачів, але загалом "The number of items with 'full' lexical meaning (as opposed to grammatical words and other 'empty' forms) is relatively low There are few lexically dense sentences..., and many which are lexically light... . [17]. Опозиція граматичного і лексичного включає й поняття частотності. Можна зробити висновок, що легкі та прозорі визначення не завжди означають легкий для розуміння зміст. І навпаки – мова може бути складною, але прості структури речень роблять тексти "прозорими" та легкими для розуміння.

Наше бачення словникової статті словника української лінгвістичної термінології можна продемонструвати на такому прикладі:

"МАКРОФОНЕМА *рос. макрофонема, англ. macrophoneme, фр. macrophonème, нім. Macrophonem*; 1) Сукупність диференційних ознак, спільних для двох членів фонологічного протиставлення, що нейтралізується (*змішана фонема, архіфонема*); 2) Спільне в звучанні двох чи більше корелятивних фонем; в контексті їх властивостей, на яких основана кореляція; 3) Мовна одиниця, яка представлена всім рядом звуків, які чергуються позиційно; ► Термін *архіфонема* був запропонований вченими Празької лінгвістичної школи; наприклад, фонemi "с" та "з" представлені множинами звуків, які чергуються. В сигніфікативно слабких позиціях, фонemi, які нейтралізуються, перестають розрізнятися. Саме ця загальна частина й називається *архіфонемою (макрофонемою)*.

Словникова стаття видається надзвичайно важливим аспектом термінологічного словника. Як зазначає Роберт Берчфілд: "A "chocolate" normally has a confectionary centre, a thin surrounding layer of chocolate, and often a decorative design or flavoured substance on top. It may be one of many separate chocolates in a box or bag or it may (if one regards it in this way) form part of a bar, capable of being broken up into segments. In other words a chocolate is often an aggregate of several ingredients, though it can be a single-ingredient object, without nuts, peppermint, or other flavouring or decorative additive" [14, с. 105]. Тип словника визначає характер словникової статті; в свою чергу й словникова стаття може характеризувати тип словника; її структура та зміст може робити словник тлумачним, енциклопедичним тощо.

Термінологічний словник характеризується властивостями, притаманними тлумачним та енциклопедичним словникам.

Термінологічний словник є, по своїй суті енциклопедичним; він є "банком" мікротекстів, які тлумачать значення та висвітлюють комунікативну спрямованість реєстрових слів-термінів. Дослідження тлумачних/енциклопедичних словників української, російської, англійської та німецької мов показують існування не лише семантичного, а й прагматичного компонентів. Металінгвістична природа словникової статті дозволяє класифікувати її як елементарну одиницю лексикографічного дискурсу (міні-дискурсу).

Словникова стаття – це мікротекст, в якому семантична інформація виходить за рамки власне семантики й нерідко починає віддзеркалювати суб'єктивне, авторське розуміння того чи іншого слова. Незважаючи на кодифікованість, певну шаблонність мови словникової статті термінологічного (тлумачного/енциклопедичного словника), на узагальнену та практично однакову форму представлення змісту тих чи інших слів, мова словникової статті є витвором людини, тому в ній завжди буде імплікований її особистісний компонент. Це передбачає й розуміння словникової статті та її модальність, а також співвідношення з терміном (іменем, подією чи фактом), що описується, і специфічні для даного індивідууму граматичні форми, синтаксичні конструкції, лексису певної словникової статті. В цьому контексті

цікавим є питання розуміння словникової статті. Мік Шорт пропонує розрізнати між "читанням" та "інтерпретацією" тексту: "...interpretations are/should be carefully considered, dispassionate, post-processed (and ideally post-analysis) accounts of texts, whereas readings can be more off-the-cut (post-processed but less considered or less dispassionate), or related to a pre-existing ideological viewpoint (e.g. Marxist, feminist) and/or personal" [20, с. 1–29]. Видається, що у випадку термінологічного словника доцільніше говорити про інтерпретацію тексту словникової статті.

Розмір та ступінь інформативності дискурсу словникової статті залежать від того, наскільки повними знаннями про даний термін (ім'я, подію чи явище) володіє автор чи колектив авторів лексикографічних видань, від їх соціальних установок та цілей, емотивного, рефлексивного усвідомлення того, що означається. Існує велика кількість термінів, які викликають в нас різні емоції та асоціації. Інтерпретації значень реєстрових слів-термінів зумовлені особистим досвідом та особистими знаннями авторів словників. Інколи відмінності в інтерпретаціях визначаються індивідуальними знаннями авторів словників та їх поглядами на пріоритетність тих чи інших значень лексичних одиниць-термінів. Також, потрібно пам'ятати про суб'єктивний аспект укладання словників: "It will never be possible to eliminate the subjective element from dictionaries [15, с. 442]. Підсвідома упередженість може впливати на власне процес написання дефініцій чи словникових статей. Наприклад критики, які дотримуються феміністичних поглядів, можуть негативно оцінювати вибір "male-oriented entries" [15, с. 442]. Проте, вживання політично коректних слів не завжди робить дефініції чи словникові статті менш суб'єктивними. Суб'єктивність може проявляється саме у виборі тих чи інших політкоректних слів; вибір тих чи інших політкоректних слів може свідчити про певні політичні чи естетичні уподобання автора (укладача), наприклад, чи переймається автор (укладач) гендерними питаннями, або ж його більше цікавлять питання релігії, або ж автор (укладач) може виказувати свої преференції на користь певного варіанту мови, наприклад британського або ж американського варіантів англійської мови. Також, суб'єктивність може визначати вибір джерел для цитування чи ілюстративних прикладів. Якщо в минулому укладачі словників цитували "поважних" письменників/авторів, то нині, при укладанні сучасних словників, джерелами цитування можуть бути автори, які працюють в царині детективного чи комедійного літературного жанру, природничих чи езотеричних наук тощо. Суб'єктивність при виборі реєстрових слів-термінів та при створенні визначень чи написанні словникових статей може характеризувати всі типи словників, включно з термінологічними.

У зв'язку з питанням суб'єктивності написання словникових статей варто згадати, що про необхідність розрізнення суб'єктивної та об'єктивної стилістик у лексикографічній праці писав ще Касарес. Об'єктивна стилістика стосується об'єктивного дослідження лексикографом стилістичних фактів мови. Під суб'єктивною стилістикою розуміється індивідуально-авторський стиль

написання та висловлення автором свого особистого ставлення до певних явищ, понять. Навіть коли йдеться про словник загальнонародної мови, лексикограф має дати чисто концептуальний еквівалент, що складається з нейтральних, логічних та інтелектуальних виразів, які б не промовляли ані до душі, ані до уяви [4, с. 157]. Укладач термінологічного словника має справу зі стилістично нейтральними словами-термінами, проте часом і він може мати своє особисте ставлення до певних концепцій чи понять, особливо це стосується ідеологічних чи філософських переконань. Повна нейтральність та безсторонність лексикографа є запорукою успіху праці як прояв справді наукового і чесного підходу до строгого і ретельного визначення мовних фактів [4, с. 159]. Тому недоречним з цього погляду є тлумачення лексеми *ідеалізм* як філософський напрям, "ворожий матеріалізму, пов'язаний з релігією та ідеологією реакційних класів, який хибно вважає основою всього існуючого свідомість, дух, ідеї, а не матерію" [8], в якому слова *ворожий, реакційний, хибно* характеризують ідеологізоване ставлення.

Існування та розвиток новітніх технологій не применшує потребу в прийнятті редакторських рішень на користь вибору того чи іншого терміну, або ж визначенні модальності конкретної словникової статті. Категорія модальності є однією з центральних категорій мовознавства, психології, низки інших дисциплін.

В мовознавстві модальність – це функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання. Модальність є істотною ознакою висловлювання на рівні речень, фраз, текстів. Вона може бути виражена інтонацією, морфологічними, лексико-граматичними та іншими засобами.

В психології модальність – це певний аспект стимулу, що сприймається певною сенсорною системою; якісність визначеності відчуттів. Модальність зумовлена будовою органів чуття і особливостями середовища, що впливає на них. Тип сенсорного рецептору, який активується стимулом, грає основну роль у кодуванні модальності стимулу.

При укладанні словників важливо враховувати категорію модальності як з точки зору мовознавства, так і з точки зору психології. Проте не менш важливими для створення якісних словників є категорії модальної логіки [13].

Модальна логіка є напрямком сучасних логічних досліджень. Предметом цього напрямку є модальні системи створені на підставі певного типу модальності. Кожен тип модальності визначається з точки зору об'єктивних (фактичних) і логічних детермінантів. Алетична модальність, зокрема, детермінується з огляду на об'єктивні закони природи, суспільства й на логічні закони; деонтична модальність – з огляду на прийнятні у суспільстві правові і моральні норми; епістемічна модальність – з огляду на закономірності пізнання об'єктивного світу; часова модальність – в контексті часових характеристик того, що відбувається в світі. На підставі визначення об'єктивних (фактичних) і логічних детермінантів розрізняють онтологічну й логічну модальність. Онтологічна модальність – фактична детермінованість

висловлювань з певним типом модальності, коли їх істинність або хибність визначається на підставі дійсного стану справ (фактичних даних). Логічна модальність – це логічна детермінованість висловлювань з певним типом модальності, коли їх істинність або хибність визначається логічними законами. За логічною характеристикою розрізняють абсолютні та порівняльні (відносні) модальності, що означають властивість і відношення. Абсолютні модальності характеризують властивості певних емпіричних або абстрактних об'єктів, а порівняльні – відношення між об'єктами. У кожній модальній системі виокремлюють особливі абсолютні модальності, котрі визначають властивості об'єкта, про який мовиться у висловлюванні, та порівняльні модальності, що визначають відношення між об'єктами. Розрізняють семантику та синтаксис модальної логіки. У семантичному аспекті визначають структуру модальних висловлювань на змістовному рівні. Це дає змогу виявити властивості висловлювань із певним типом модальності й виокремити онтологічні та логічні модальності, ввести терміни, що виокремлюють сферу міркувань та терміни, які виокремлюють вид модальності. У синтаксичному аспекті структуру модальних висловлювань визначають абстрактно від їх змісту і формалізують засобами штучно створеної мови, на підставі чого здійснюють логічні операції над символами, що зображають логічні відношення між модальностями. Мова модальної логіки – це система символів, наприклад, алфавіт, або ж числові послідовності. До мови модальної логіки входять символи, введені в класичну символічну логіку, та нові символи, що позначають терміни, введені в модальну логіку. Категорії модальної логіки є, без сумніву, важливими в процесі створення термінологічних/енциклопедичних словників. Вони є важливими для створення логічної системи перехресних посилань, для побудови цілісного дискурсу словникової статті. Категорії модальної логіки важливо брати до уваги при створенні електронних версій термінологічних/енциклопедичних словників. Враховуючи різні види модальності в рамках конкретного словника, можна говорити про категорію мультимодальності.

Аспекти дискурсу словникової статті цікаво розглянути в контексті "теорії текстових світів" ("Text World Theory" [21; 21]). Теорія текстових світів – це когнітивно-лінгвістична модель обробки дискурсу. Теоретичні засади цієї теорії походять з низки різнопланових академічних дисциплін як от: когнітивна психологія, теорія можливих світів, когнітивна лінгвістика та теорія літератури. Базовий принцип "теорії текстових світів" полягає в тому, що люди переробляють та розуміють дискурси за допомогою побудови їх ментальних репрезентацій у свідомості. Метою "теорії текстових світів" є надання аналітичного інструментарію, необхідного для системного аналізу та обговорення цих ментальних репрезентацій – текстових світів. Автор теорії стверджує, що він розробив методологічну систему врахування когнітивних процесів, які лежать в основі творення та інтерпретації всіх форм людської комунікації – від спілкування за допомогою телефону до драматичних вистав, від церковних проповідей до газетних та словникових статей. Такі амбітні цілі підтримують постійний інтерес до "теорії текстових світів".

До дискурсивних особливостей українського, англійського, німецького словників можна віднести частотність використання деяких синтаксичних структур, певних морфологічних засобів. Наприклад, у складі дефініцій різними мовами можуть вживатися як активні, так і пасивні конструкції. Розглянемо визначення терміну *метафора* англійською мовою – "metaphor" в словнику ключових стилістичних термінів: "In rhetoric and other traditional approaches to figurative language, a **metaphor** is defined as a figure of speech, or trope, and is often seen as a kind of linguistic embellishment" [19, с. 107]. У даному випадку термін визначається за допомогою пасивних форм дієслова: "is defined", "is seen" Або ж візьмемо український термін *суржик*: "Мовне явище, що одержало назву *суржик*, належить до специфічної форми побутування мови в Україні. Його національну і соціальну природу відображає сам термін, запозичений із сільськогосподарської лексики. Одинадцятитомний тлумачний словник української мови фіксує слово *суржик* у двох значеннях: 1. "Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т.ін.; борошно з такої суміші; 2. (*перен. розм.*) Елементи двох або кількох мов, об'єднані штурно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова" [10, с. 854]" [5, с. 4]. У цьому разі термін в україномовному тексті визначається за допомогою активних форм дієслова. Цю ситуацію можна пояснити не просто певною упередженістю стосовно використання пасивних конструкцій, а структурно-системними особливостями української мови, у якій за наявності активних та пасивних конструкцій переважають активні. Що ж стосується англійської мови, то часто пасивні форми виконують важливу роль, сприяючи безперешкодному, тяглому потоку ідей та підкреслюючи важливість додатків у структурі речень [17]. Звичайно ж, можуть бути й інші морфологічні, синтаксичні тощо відмінності у визначеннях термінів.

Аналіз словникових статей різних мов підтверджує існування лексикографічного дискурсу [9], який дозволяє адекватно розуміти інформацію, представлену в словнику, і визначати комунікативний намір адресанта, а також у той чи інший спосіб впливати на адресата [3]. Крім того, є підстави говорити про словникову статтю як про особливий спосіб комунікації, а також про надтекст (прочитання словникових статей, які поєднуються тематичною та модальною цілісністю). Можна зосереджуватися на прагматиці лексикографічного тексту, яка виражається в дефініції терміна та в ілюстративному матеріалі до реєстрового слова-терміну; часом стикаємося і з певним ідеологічним навантаженням. Для цілей аналізу лексикографічного тексту можуть знадобитися поняття *метамови*, *адресата* та *адресанта* словника. Як відомо, "метамова" – це мова, що використовується для описування іншої мови, яка при цьому називається мовою-об'єктом, або предметною мовою. Метамова не є формалізованою мовою, це – спеціально організований фрагмент природної мови. Вона не повинна бути граматично чи стилістично біднішою за свою предметну мову. Так, метамова для описування будь-якої природної мови, наприклад, англійської, німецької, української чи російської тощо, включає як складову частину лінгвістичну термінологію,

вживану в природній мові. "Метамова" – це є одне з ключових понять сучасної теорії мовознавства, логіки й термінознавства. Поняття *метамови* використовується також і при дослідженні природних і штучних мов.

Адресатом словника є аудиторія, для якої створюється словник, а адресантом словника є власне автор чи колектив авторів словника. Успішні взаємовідносини між адресантами та адресатами словника є запорукою створення високоякісного продукту; тобто адресанти повинні добре розуміти з якою ціллю і для якої аудиторії вони укладають словник, а адресати словника вважатимуть словник успішним, якщо матимуть змогу отримати всю ту інформацію, в пошуку якої вони звернулися до словника.

Говорячи про метамову, ми не можемо оминати поняття метаданих. Поняття "метадані" пов'язані з поняттям "тегу". "Тег" (англ. *tag*) – у системах обробки інформації – ознака даних; (релевантне) ключове слово або термін, що надається фрагменту інформації, або ж асоціюється з ним, описуючи в такий спосіб фрагмент та дозволяючи здійснювати класифікацію та пошук інформації на основі ключових слів. Зазвичай, теги обираються неформально та індивідуально в залежності від автора/творця інформаційного фрагмента, або його споживачами/глядачами/спільнотою. Теги використовуються для таких ресурсів, як комп'ютерні файли, веб-сторінки, цифрові зображення, та закладки (як в службах соціальних закладок, так і в поточному поколінні веб-браузерів). Розуміння поняття "тегу" важливо для вивчення питань індексації, створення баз даних та каталогів, що є важливим при укладанні успішних термінологічних/енциклопедичних словників, зокрема для створення цифрових (електронних) версій словників.

Статус лексикографічного твору як різновиду тексту дозволяє включити його в галузь антропоцентричної лінгвістики та оперувати термінами "антропоцентризм", "антропоцентричний принцип", "антропоцентричний словник" [7].

Лексикографічні підходи антропоцентричного спрямування простежуються в різного роду публікаціях – академічних, методичних, освітніх тощо, визначаючи напрями майбутніх досліджень.

Нині популярними є підручники на кшталт "Key Terms in Stylistics" [19], "Key Terms in Pragmatics" [12] тощо.

Наприклад, підручник "Key Terms in Stylistics" [19] побудований наступним чином.

Він складається зі вступу, в якому з'ясовується питання та предмет стилістики; окреслюються галузі стилістики з їх оглядом в історичному контексті; з'ясовуються особливості вивчення стилістики в контексті освіти та науки. Наступний розділ підручника містить визначення основних напрямків стилістики, серед яких – когнітивна стилістика, когнітивна поетика, корпусна стилістика, прагматична стилістика тощо; крім того, до цього переліку увійшли терміни, що означають галузі стилістики, аспекти аналізу художніх чи публіцистичних текстів, лінгвістичні категорії.

До складу ключових стилістичних термінів увійшла лише 91 одиниця, (багато з яких мають міждисциплінарний характер, наприклад "film

stylistics/the stylistics of film" (стилістика фільму) "conceptual metaphor" (концептуальна метафора), "denotation and connotation" (денотація і конотація), "referent" (референт) тощо; серед них є назви організацій, які займаються стилістичними дослідженнями, наприклад PALA/Poetics and Linguistics Association (Асоціація з питань поетики та лінгвістики); публікацій зі сфери статистики, наприклад, Attridge, D. (1982), *The Rhythms of English Poetry*. London: Longman; Austin, J.L. (1962), *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press; Bal, M. (1997) *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press; Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge: MIT Press; Labov, W. (1972). *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, та інші; імена видатних вчених, які зробили вагомий внесок в розвиток стилістики, як от Noam Chomsky, Roger Fowler, M.A.K. Halliday, Roman Jakobson, Geoffrey N. Leech, Walter Nash, Ferdinand de Saussure, Theo van Leeuwen, та інші, а також пропонуються короткі переліки їх основних праць. Таким чином, стилістика в даній публікації розглядається в самому широкому сенсі слова.

Варто зазначити наявність перехресних посилань та переадресування до відповідних розділів, наприклад: Cluster See *Corpus stylistics* (Key Branches), або: Concordance See *Corpus stylistics* (Key Branches), *collocation* (Key Terms); Connotation See *denotation and connotation* (Key Terms); Conversation analysis See *pragmatic stylistics* (Key Branches); Defamiliarization See *foregrounding* (Key Terms); Ellipsis See *cohesion* (Key Terms).

Спеціальний розділ присвячується аналізу поглядів невеликого кола вчених, тією чи іншою мірою причетних до стилістики, наприклад, Ronald Carter, Noam Chomsky, Catherine Emmott, Monika Fludernik, Charles Forceville, Roger Fowler, M.A.K. Halliday, Roman Jakobson, Geoffrey N. Leech, Walter Nash, Ferdinand de Saussure, Mick Short, Paul Simpson, John Sinclair, Michael Toolan, Theo van Leeuwen, Willie van Peer, Peter Verdonk, Katie Wales, Paul Werth, Henry G. Widdowson. Серед цього списку переважають імена тих авторів, дослідження яких скоріше пов'язуються із загальнотеоретичною проблематикою, і частково стилістичною, відповідно до того, що представлено у розділі ключових термінів. Хоча включення до переліку вчених, які досліджують не лише суто стилістичні, а й загальнотеоретичні проблеми, може свідчити про об'єктивний факт розширення меж окремих галузей практичного й теоретичного мовознавства. Включення у розділ окремих персоналій інколи може мати й дещо суб'єктивний характер, який залежить від уподобань та поглядів автора.

Подібні підручники видаються також з інших галузей лінгвістики. Всі вони використовують лексикографічний, термінографічний, культурологічний, енциклопедичний підходи до висвітлення основ певної галузі. Такого роду підручники можна видавати й на базі української мови.

У контексті вищезазначеного можна припустити, що перспективним є також укладання підручників і словників з інших галузей науки й техніки, виходячи з принципів уживання та викладання мови для спеціальних цілей.

Зростає інтерес до можливого застосування корпусних масивів як для лінгвістичних і термінологічних досліджень, так і для викладання іноземних мов для спеціальних/наукових цілей. Застосування корпусного, жанрово-аналітичного підходу до розробки матеріалів у рамках конкретних дисциплін/галузей дозволяє розробляти словники, навчально-методичні посібники, підручники, довідники, збірки тестів для викладання іноземних мов для спеціальних/наукових цілей, які базуватимуться на автентичному матеріалі, будуть підкріплені доказовими дослідницькими лінгвістичними, екстралінгвістичними, культурологічними тощо даними, та даними інших дисциплін. Основні зусилля в контексті дискурсивних досліджень за допомогою корпусних підходів до створення словників та викладання іноземних мов для спеціальних/наукових цілей фокусуються на вивченні та порівнянні особливостей різних типів дискурсів, які можуть допомогти у визначенні мовних засобів, необхідних для відзеркалення логічних і комунікативних ситуацій, створення дискурсів класифікації, порівняння, визначення причин і наслідків, розробки гіпотез, визначень, ілюстрацій, доказових баз даних, розрахунків, звітності, описів, прогнозування тощо – тобто тих дискурсів іноземної мови, які необхідні для розвитку та вдосконалення компетенції для ефективного використання мови для спеціальних/наукових цілей.

Напрямки майбутніх досліджень стосовно укладання термінологічних /енциклопедичних словників, розуміння концептуальності реєстрових слів-термінів, побудови комунікативно успішних дискурсів словникових статей визначаються в світлі останніх передових досягнень сучасної лінгвістики в її неоспорюваному зв'язку з іншими дисциплінами – логікою, психологією, соціологією, історією, географією, культурологією, інформаційними технологіями, функціонуванням цифрових та багатовимірних систем [15, с. 436–446]. Ці напрямки передбачають і поліпшення якості зображення старовинних текстів – джерел лексикографічних досліджень (в контексті розвитку цифрових технологій), використання надбань "корпусної революції", вирішення питань архівації даних, інтенсифікації потоків нової інформації, з'ясування проблем кодування та зламування кодів, індексації, мультимодальності та мультимедійності, вивчення та аналіз комунікативної та прагматичної природи власних імен, географічних назв, акронімів тощо та визначення доцільності включення їх в словники різних профілів.

Закінчити статтю хотілося б цитатою з енциклопедії Девіда Кристала "The Cambridge Encyclopedia of the English Language" [15, с. 446]. При укладанні словника чи енциклопедії "...fascination has a travelling companion in frustration. ...any ...language is an inexhaustible resource, of great beauty, complexity, and power – and also of temptation. Each topic selected for survey, on our linguistic planetary surface, opens up vast caverns inviting further exploration, and it is painful having to resist their call. Curiosity must yield to discipline, if publishing deadlines mean anything at all. But the caverns remain, measureless, awaiting all those who wish to explore".

Література

1. Ахманова О.С. // О.С. Ахманова. Словарь лингвистических терминов / М.: "ЛИБРОКОМ", 2010. – 576 с.
2. Жалай В.Я., Биховець Н.М., Линник Т.Г., Пархоменко А.Ф., Рахманова І.І., Рубашова Л.М. Сучасна термінографія і принципи створення нового словника-довідника української лінгвістичної термінології // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи/НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов. – К.: Логос, 2011. с. 3–27.
3. Каламбет Е.В. Лексикографический текст как объект исследования антропоцентрической лингвистики / Е.В. Каламбет // III Международные Бодуэновские чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань, 23–25 мая 2006 г.): труды и материалы: в 2 т. / Казан. гос. ун-т; под общ. ред. К.Р. Галиуллина, Г.А. Николаева.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006.– Т.1. – С.78–80. Кубанский государственный университет // http://www.kls.ksu.ru/boduen/bodart_3.php?id=2&num=21000000.
4. Касарес Х. Введение в современную лексикографию. – М. изд-во иностр. лит. 1958. – 351 с.
5. Масенко Л. Між мовою і язиком. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2011. – 135 с.
6. Мишланова С.Л. Рецензия на "Стилистический энциклопедический словарь русского языка" / Под ред. М.Н. Кожиной. Члены редколлегии: Е.А. Баженова, М.П. Котюрова, А.П. Сковородников // http://www.psu.ru/psu2/files/0451/20_Mishlanova.doc.
7. Морковкин В.В. Антропоцентрический versus лингвоцентрический подход к лексикографированию / В.В. Морковкин // Национальная специфика языка и ее отражение в нормативном словаре. – М., 1988.
8. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык; Издание 11-е, 1975. – 846 с.
9. Резунова М.В. Лексикографический дискурс русского, английского и немецкого языков / М.В. Резунова // III Международные Бодуэновские чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань, 23–25 мая 2006 г.): труды и материалы: в 2 т. / Казан. гос. ун-т; под общ. ред. К.Р. Галиуллина, Г.А. Николаева.– Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т. 1. – с.111–113 // http://www.kls.ksu.ru/boduen/bodart_3.php?id=2&num=37000000.
10. Словник української мови в 11 томах (СУМ-11) – К.: Наукова думка, 1970–1980.
11. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М.Н. Кожиной. Члены редколлегии: Е.А. Баженова, М.П. Котюрова, А.П. Сковородников. М.: Флинта: Наука, 2003. – 696 с.
12. Allott N. Key Terms in Pragmatics. – London, New York: Continuum International Publishing Group, 2010. – 264 p.
13. Blackburn P., de Rijke M., Venema Y. Modal Logic.– Cambridge University Press, 2002. – 578 p.
14. Burchfield R. The English Language. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1986. – 194 p.
15. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1999. – 489 p.
16. Hawking S.W. A Brief History of Time. – Guild Publishing London, 1990. – 198 p.
17. Jenkins H.R. On Being Clear about Time. An Analysis of Chapter of Stephen Hawking's A Brief History of Time, Elsevier Ltd, 1993.
18. Longman Dictionary of Contemporary English. New Edition. – London: Pearson-Longman, 2006. – 1949 p.
19. Nørgaard N., Busse B., Montori R. Key Terms in Stylistics. – London, New York: Continuum International Publishing Group, 2010. – 269 p.
20. Short M. "Where are you going to my pretty maid?" "For detailed analysis", sir, she said" // Watson, G. The State of Stylistics: PALA 26, Amsterdam: Rodopi, 2008. – 517 p.
21. Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse. London, Longman, 1999. – 390 p.
22. <http://www.textworldtheory.net/Welcome.html>.

References

1. Akhmanova O.S. // O.S. Akhmanova. Slovar lingvisticheskikh terminov / М.: "ЛИБРОКОМ", 2010. – 576 p.
2. Zhalay V.Ya., Bykhovets N.M., Lynnyk T.H., Parkhomenko A.F., Rakhmanova I.I., Rubashova L.M. Suchasna terminohrafiya i pryntsyup stvorenniya novogo slovnyka-dovidnyka ukrainskoyi lingvistychnoyi terminolohii/Linguistyka ХХІ stolittya: novi doslidzhennya i perspektvyv / NAN Ukrainy, Tsentr naukovykh doslidzhen i vykladannya inozemnykh mov. – К.: Lohos, 2011. p. 3–27.

3. *Kalambet E.V.* Leksikographicheskiy text kak object issledovaniya antropotsentricheskoy lingvistiki/E.V. Kalambet // III Mezhdunarodnye Boduenovskiyе chteniya: I.A. Boduen de Kurtene i sovremennyye problemy teoreticheskogo i prikladnogo yazykoznaniya (Kazan, 23–25 May 2006): trudy i materialy: v 2 t. / Kazan. gos. Un-t; pod obsch. red. K.R. Galiullina, G.A. Nikolayeva.– Kazan: Izd-vo Kazan. Un-ta, 2006.– T.1.- p.78–80. Kubanskiy gosudarstvennyi universitet // http://www.kls.ksu.ru/boduen/bodart_3.php?id=2&num=21000000.
4. *Kasares X.* Vvedeniye v sovremennuyu leksikografiyu. – M.: isd-vo inostr. lit. 1958. – 351 p.
5. *Masenko L.* Mizh movoyu i yazykom. – K.: Vydavnychiy dim "Kyuevo-Mohylyanska akademiya", 2011. – 135 p.
6. *Mishlanova S.L.* Retenziya na "Stilisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar russkogo yazyka" /Pod red. M.N. Kozhinoy. Chleny redkollegii: E.A. Bazhenova, M.P. Kotyurova, A.P. Skovorodnikov // http://www.psu.ru/psu2/files/0451/20_Mishlanova.doc.
7. *Morkovkin V.V.* Antropotsentricheskiy versus lingvotsentricheskiy podkhod k leksikografirovaniyu / V.V. Morkovkin // Natsionalnaya spetsifika yazyka i ee otrazheniye v normativnom slovare. – M., 1988.
8. *Ozhegov S.I.* Slovar russkogo yazyka. – M.: Russkiy yazyk; Izdaniye 11, 1975. – 846 p.
9. *Rezunova M.V.* Leksikographicheskiy diskurs russkogo, anglijskogo i nemetskogo yazykov / M.V. Rezunov // III Mezhdunarodnye Boduenovskiyе chteniya: I.A. Boduen de Kurtene i sovremennyye problemy teoreticheskogo i prikladnogo yazykoznaniya (Kazan, 23–25 May 2006): trudy i materialy: v 2 t. / Kazan. gos. Un-t; pod obsch. red. K.R. Galiullina, G.A. Nikolayeva.– Kazan: Izd-vo Kazan. Un-ta, 2006. – T.1. – p. 111–113 // http://www.kls.ksu.ru/boduen/bodart_3.php?id=2&num=37000000.
10. Slovnyk ukrainskoyi movy v 11 tomakh (SUM-11). – K.: Naukova dumka, 1970–1980.
11. Stilisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar russkogo yazyka / Pod red. M.N. Kozhinoy. Chleny redkollegii: E.A. Bazhenova, M.P. Kotyurova, A.P. Skovorodnikov. M.: Flinta: Nauka, 2003. – 696 p.
12. *Allott N.* Key Terms in Pragmatics. – London, New York: Continuum International Publishing Group, 2010. – 264 p.
13. *Blackburn P., de Rijke M., Venema Y.* Modal Logic.– Cambridge University Press, 2002. – 578 p.
14. *Burchfield R.* The English Language. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1986. – 194 p.
15. *Crystal D.* The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1999. – 489 p.
16. *Hawking S.W.* A Brief History of Time. – Guild Publishing London, 1990. – 198 p.
17. *Jenkins H.R.* On Being Clear about Time: an Analysis of Chapter of Stephen Hawking's A Brief History of Time, Language Sciences, 1992, Vol. 14(4), pp. 529–545
18. Longman Dictionary of Contemporary English. New Edition. – London: Pearson-Longman, 2006. – 1949 p.
19. *Nørgaard N., Busse B., Montori R.* Key Terms in Stylistics. – London, New York: Continuum International Publishing Group, 2010. – 269 p.
20. *Short M.* "Where are you going to my pretty maid?" "For detailed analysis", sir, she said" // Watson, G. The State of Stylistics: PALA 26, Amsterdam: Rodopi, 2008. – 517 p.
21. *Werth P.* Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse. – London: Longman, 1999. – 390 p.
22. <http://www.textworldtheory.net/Welcome.html>.